

en hooren.
den, dat ik

spekt weer

Amerika,
dd.

inspecteurs
ten evenals
steden hun

dan moogt
oor de zon
niet regent.
ag blijft de

dachte aan
noot: de

HEPP.

een archief
ficio tot de
en. Het ver-
zal nu voor
teek is een
ndschriften.
ge collectie
eeld uit den
deputaaten
adering der
ommittenten
die, dan is
tegen zulk
een verhaal
rt zulk een
is het een
gelijke stuk-
in den regel
toegevoegd.
rbeeld eene
en boeken
midden der
„cariteiten-
verbonden.
nimmer uit
onzer dag-
dat H. M.
ustelling, uit
en had be-
antenbericht

ge verzame-
organisme.
Daaruit volgt
en geordend,
in inderling
ting van het
Om dit met
anneer er in
organen zijn,
weeskamer,
n zorgvuldig
der in het
Men noemt
n term: het
sel, dat van
erst sinds de
ekregen voor
stemtiseeren
oog gehou-
nisvollen om-
ren en cata-
1 toe te lich-
1 vaak onder
gebracht wat
is te vinden;
te werk. Men
en genoemde
welk orgaan
en. Over gel-
undeld in de
ter sprake in
de archieven
den: en zoo
ciën" in een
r. Schijnbaar
gemakkelijk,
s systeem tot
niet de plaats

ke archieven
len make on-
en kerkeraad,
de commissie
lezer colleges
ben ze vaak
Wanneer in
missie gehan-
de diaconale
besluiten zijn
me men geen
uw" of „we-
en wat hij de

verschillende organen behoort. Alleen zoo wordt
verwarring voorkomen.

BREEN.

Modern réveil.

Ontegenzeggelijk is er thans in breeden kring een
opleving van religieuze gezindheid. Velen, die in
de kilte van het wereldleven verkouden zijn ge-
worden, vragen naar religie. Zij hebben vruchteloos
beproefd, den driehoek des harten te vullen met
den cirkel der wereld, en gevoelen en erkennen,
dat de ledige hoeken er scherp uitsteken aan alle
zijden. Dit tekort wil men nu door religieusiteit
aanvullen. De godsdienst staat hier dus niet in
het centrum, maar aan den omtrek. Hij wordt
gerekend als een bloem, die wat kleur en geur
in het steeds dufter en muffe wordende leven
moet aanbrengen.

Gods Woord leert het ons gansch anders. Re-
ligie is maar niet een versierende franje, geen
aanhangel of een bijvoegsel van het leven; God
te dienen is de eigenlijke groote levenszaak van
den mensch. Zijn hoogste eere en duurste plicht.
Wie God niet dienen wil, mist niet alleen de be-
stemming en het doel van zijn leven, maar ver-
liest óók de reden van zijn bestaan.

Heel die nieuwe religieusiteit is een list van
den satan, die niets anders beoogt dan den gods-
dienst krachteloos te maken. De ware religie be-
doelt Godes eere, moet geschieden om 's Heeren
wil. Die nieuwerwetsche godsdienstigheid evenwel
is een zaak van den mensch, een godsdienst naar
den mensch, zooals hij zich die denkt en wenscht.
Zoo iets als een loddereindsje uit denouden
tijd, dat een met eau de cologne gedrenkt sponsje
bevatte, waarvoor men tegen het gevoel van suf-
heid een opkwikkertje zoekt. 't Is een godsdienst
van eigen makelij; feitelijk een godsdienst son-
der God, want de mensch is daarbij het een en
het al.

God schonk ons het leven en alle dingen, op-
dat wij Hem daarmede dienen. Zijn eer er mede
zouden zoeken. Ons leven behoort te zijn een in-
strument tot verkondiging van den veelvuldigen
lof des Heeren. Daarom is een leven zonder waren
godsdienst, een leven zonder wezenlijken inhoud
en zonder wezenlijke bestemming. Hoeveel en
velelei daarin ook moge voorkomen, elk wat wils,
het Eene Noodige wordt gemist, dat betekenis
en doel, stuur en richting aan alle dingen geeft,
en alleen in nood en dood kan troosten.

Die moderne religieusiteit is een godsdienst son-
der Bijbel. De ware religie, zoo zegt men, is niet
een bepaalde godsdienst, maar is in alle gods-
diensten aanwezig. Ieder dient God, zooals hij dit
zelf wil. Bij dezen godsdienst op eigen hand ver-
valt het onderscheid tusschen ware en valsche
religie. Deze tegenstelling, zoo roept men, moet
ook wegvallen. Alle godsdiensten zijn als schakels
van één keten, verschillende evoluties in éénzelfde
proces.

Ieder doet alzoo in den godsdienst, wat goed is
in eigen oogen. 't Is enkel eigenzinnigheid en vrij-
zinnigheid. De dood voor den waren godsdienst.
Want deze wenscht God te dienen naar zijn Woord,
gelijk Hij het zelf ons beveelt. Niet de mensch,
maar God maakt uit de wijze, waarop Hij gediend
worden wil. Daarom is godsdienst ook niet een
privaatzak, die de mensch geheel naar eigen be-
lieven inricht. Dat is louter zelfdienst, waarbij ieder
aan zijn eigen garen rookt, en de een met het doen
van den ander zich niet inlaat.

Maar de Heilige Schrift zegt: Tevergeefs eeren
zij Mij, leerende leeringen, die geboden van men-
schen zijn. Eigenwillige godsdienst is niet in eenige
waarde. Wie God niet dient naar Zijn Woord, die
maakt en hoort den Heere, en verderft zijn eigen
ziel.

Daarom moeten wij den eenig waren godsdienst
aan onze medemenschen bekend maken. Wij zijn
geroepen hun den weg des behouds te wijzen, op-
dat zij niet op eigen gekozen wegen verdolen.

In den laatste tijd is in dit stuk wel een zwen-
king gekomen. Is het bij de modernen de mensch,
die de normen voor den godsdienst aangeeft, en
naar eigen inzicht en believen richt en schikt;
thans wordt het openhartig erkend, met dien
mensch-godsdienst beschaamd uitgekomen te zijn.
De mensch weet het niet en kan het niet doen.
Hij voelt een ontzettende leegte, die hij niet vernag
te vullen. Hij staat verlegen, roepende: „dat is het
niet! maar wat is het dan wel?" In zijn verlegenheid
grijpt hij nu naar allerlei occulte dingen, gaat het
zoeken bij spiritisme en theosophie.

Mogelijk biedt de Heere aan de getrouwe belij-
ders Zijns Naams hier een goede gelegenheid, om het
Woord Gods uit te dragen; het Woord der open-
baring, tot hen, die zich troosteloos en hulpeloos
wenden tot het geheime en geheimzinnige. In elk
geval is het onze heilige roeping, de banier der
klare, heldere waarheid van het Woord des Heeren
voor dezulken omhoog te heffen.

Maar wie veel goeds van deze nieuwe phase
verwacht, vergist zich ten eenenmale. Want het
is ook hier niet om God, maar alleen om den
mensch te doen. Al is het aspect eenigszins anders,
het beginsel is gelijk. 't Is niet om Godes eere
te verhoogen maar om hulp te verschaffen in den

noodstand van den mensch. God te dienen, is
's Heeren welbehagen; maar God te willen gebrui-
ken, is voor den Allerhoogste een krenking Zijner
Majesteit.

Dat nu is het eigenlijk karakter van heel de
nieuwe religie, zij wil God maken tot een dienst-
knecht van den mensch. 't Is de revolutie in het
geestelijke: God is er niet om den mensch, maar
de mensch is er om God.

„Deze tijd“, zoo lezen wij in een Duitsch blad,
„deze tijd mist God; in zijn plaats echter stelt
hij religie. Nadat men het met Techniek en Wereld-
politiek, met Kunst en Philosophie, met vergo-
ding van staat of klasse beproefd heeft, en daar-
mede verongelukt is, probeert men het met religie.
Wanneer een mensch het echter met religie be-
proeft, is het zeker, dat hij daarmede veel er-
stiger schipbreuk lijdt dan met iets anders, wat
het ook zij. Alle Godzoeken is God verzoeken,
als het om iets anders geschiedt dan om 's Heeren
wil. Het moet noodwendig mislukken“¹⁾.

Wie van dat roepen om religie, van de opleving
der religieuze gezindheid zoo goede verwachtingen
koestert, dien ontbreekt het aan goede diagnose.

Een godsdienst, die God eigenlijk ontrooft, om
den mensch er weer boven op te helpen. Een
godsdienst, die geheel in strijd is met Gods Woord,
en zich al verder van de Heilige Schrift verwijderd.
Een godsdienst, die de kerk Gods miskent, zal
die het redmiddel kunnen zijn tegen den nood
der wereld en den jammer van den mensch? Een
godsdienst, die ongodelijk, die onschrijftuurlijk, die
onkerkelijk is, kunt gij u een schrikkelijker carica-
tuur denken? Daarom moet die nieuwe religieus-
iteit de gevaarlijkste vijand worden geacht van alle
ware religie.

De statistische studie van Prof. Bonger, „Geloof
en ongeloof in Nederland“, kan hen, die aan het
moderne réveil groote betekenis toekennen, en
daarop goede verwachting bouwen voor de toe-
komst, wel ontuchteren. Tegenover den z.g.n. op-
bloei van den godsdienst enerzijds staat anderzijds
een jaarlijksche afval tot het ongeloof van meer dan
22000. En het is te vreezen, dat dit ontzettende cijfer
straks nog sterk vermeerderd zal worden met name
uit de kringen der nieuwe religieusiteit.

Feitelijk is die nieuwe religie niets dan een
cultuurvorm naast of boven andere, om daar-
mede zich uit de malaise op te heffen. Dit nu
kan op niets anders dan nieuwe teleurstelling en
dieper inzinking uitloopen.

God wil gediend worden om Zijns zelfs wil —
en niet om bijvoegmerken.

Wie gelooft, dat het moderne réveil ledige emmers
biedt, die door het Christendom gevuld kunnen
worden, zal ervaren, dat het emmers zonder bodem,
op zijn minst emmers vol gaten zijn. En vul die
nu maar eens!

W.

J. P. T.

¹⁾ Paul Tillich in „Vivon voco“.

WIJSBEGEERTE.

Ondanks gevaren toch noodzakelijk.

I.

Wij zullen aan wijsbegeerte wat gaan doen. Het
is niet voor het eerst, dat de lezers van ons blad
in de school der wijsbegeerte worden binnenge-
leid. Maar het is voor het eerst, dat lezers en
nieuwe redacteur tesamen op dit terrein wat gras-
duinen.

Meen niet, geachte lezers, dat ik trachten zal een
copie te zijn van mijn uitnemenden voorganger.
De veelszins zoo uitnemende wijze, op welke hij
zich van zijn taak kweet, mag mij ten voorbeeld
zijn, wat aangaat de ijver en de toewijding, de
helderheid en de degelijkheid, waarmee moeilijke
vraagstukken werden besproken — elk vogeltje
zingt nu eenmaal zoo het gebekt is; en daarmede
staat dan ook vast, dat de nieuwe redacteur zijn
eigen zang houdt.

Maar aan d'anderen kant zal hij wel in zooverre
doen, zooals zijn voorganger: hij zal trachten be-
langstelling te wekken voor de meer filosofisch
getinte vragen, en datgene, wat in de school der
wijsbegeerte wordt besproken, heeft in zijn rubriek
in de eerste plaats de aandacht.

Gelijk zijn voorganger gaat hij uit van de ge-
dachte, die is van de geheele redactie van ons
blad, dat er onder onze menschen meer dan dik-
wijls geschiedt, moet worden kennis genomen van
de vragen, die er op filosofisch erf opkomen.

Gemakkelijk is dat te verstaan. De praktijk be-
wijst het ons tevens telkenmale.

Immers allerlei verschil van meening is na eenige
oogenblikken redeneeren teruggebracht tot een ver-
schil in filosofie. Onze overtuiging wordt immer
gedragen door een wijsbegeerte, die we minder of
meer welbewust de onze kunnen noemen.

Daarbij komt nog iets.

Onze eeuw is die van de zielkunde. Alles doet
aan psychologie. En alles wil men zielkundig be-
schouwd zien.

Nu is de psychologie — hoeveel de theologie
ook hier moge betekenen — toch een filosofisch
vak. En meer dan ooit is het noodig, dat chris-

tenen zich bezinnen over de vraagstukken van ziel-
kundigen aard. Zeker, ook hier zijn we er nog
lang niet. Een gereformeerde zielkunde, af en klaar,
is nog niet te geven. Maar dat hoeft ook niet. Wie
reformatie in zijn wapenschild heeft staan, weet
maar al te goed, dat we er niet dadelijk zijn.
Maar ook, dat we, om er te komen, moeten be-
ginnen met over de vragen te denken en te spreken.
En zooveel bezitten we als gereformeerden wel
reeds, dat het mogelijk is, op meer dan een punt
verhelderend op het bewustzijn van velen te werken,
die in een ziek-zoete zielkundige speculatie van den
een of anderen moderne gevangen zitten. Dus heb-
ben we ook hier onzen arbeid.

Voor we de noodzakelijkheid van de beoefening
der zielkunde aantoonen — voor we (gelijk we
hopen te doen) breeder op de betekenis van de
wijsbegeerte voor ons gereformeerde volk en ons
gereformeerde leven ingaan, hooren we bezwaren
te berde brengen.

En die bezwaren zijn er. Zeer zeker. En ik wil
U gaarne vóór zijn met „het maken van op- en
aanmerkingen“, zooals immers de term luidt.

Er zijn gevaren zelfs.

En het eerste gevaar is gelegen in de mateloos-
heid van het onverstand.

Trouwens mateloosheid is steeds een gevaar. Het
„teveel“ of het „te vroeg“ is immer funest, voor
het beste óók.

En dit nu komt in onzen tijd de waardeering
van de wijsbegeerte en de zielkunde niet ten goede,
dat er zooveel zijn, die niet „tijd en wijze weten“.
Maar de Schrift zegt, dat het hart van den wijze
tijd en wijze weet. Wanneer men dus mateloos
en onverstandig optreedt bij de bestudeering van
de wijsgeerige vakken, dan komt dat alleen, omdat
men niet „wijs“ is bij de beoefening van deze
vakken. Was men „wijs“, tijd en wijze zouden
niet worden veronachtzaamd.

Maar het pleit alzoo niet tegen deze vakken op
zichzelf.

Toch mag er wel eens gewezen worden op de
gefahren, die men niet steeds heeft weten te over-
winnen, op de klippen, die men niet immer heeft
kunnen ontzeilen. Want inderdaad, ook bij de be-
oefening van de wijsgeerige vakken zijn er ongs-
lukken voorgekomen.

Het mateloze openbaart zich het meest bij jonge
menschen. Er zijn er in onzen tijd onder onze
gereformeerde jongens en meisjes, die pas de H.
B. S. hebben verlaten, die ternauwernood zijn in-
geschreven als student, of die goed en wel eind-
examen-gymnasium aflegden en nu „al“ rechten
studeeren, of eenig andere wetenschap sinds een
paar maanden pogen te beoefenen — die zich buit-
engewoon interesseeren voor de filosofie. Daar-
tegen nu is niet het minste bezwaar. We hebben
blij te zijn, wanneer jonge menschen in onzen
interesse-loozen tijd, zich tenminste voor iets inte-
resseeren, dat niet positief verkeerd is, of dat
wat hooger staat dan een sigaret of een voetbal.

Maar het gevaar ligt elders.

Het ligt in het feit, dat deze jonge menschen
met de geweldigste vragen in aanraking komen,
zonder dat zij tegen de stormen, die deze vragen
ook in hun gemoed zullen doen opkomen, vol-
doende gewapend zijn.

Zeer velen toch van onze jonge menschen, voor-
al van hen, die studeeren, weten zoo weinig van
de grondbeginselen van onze gereformeerde levens-
en wereldbeschouwing. Zij catechiseeren niet of
slecht. Zij zijn nog op een leeftijd, waarop men zoo
spoedig gaat idealiseeren. Waarop men zich een
held kiest uit de grooten van ons geslacht; waarop
men ook dikwerf lichtelijk tot een soort pessimisme
overbelt — al is dan een ongelukkige verliefdheid
ook maar oorzaak. Anderen zijn er, die werkelijk
aanleg hebben voor wijsgeerig denken. Zij denken
scherp en logisch; zij hebben een warm hart en
een rijken geest. En de speculatie van meer dan
een genie trekt hen buitengewoon aan.

Nu is het licht te verstaan, dat telkens weer,
wanneer men dergelijke jonge menschen met hun
geringe kennis van het gereformeerde beginsel los-
laat op de filosofische systemen van meer of minder
moderne denkers, er gevaar bestaat, dat zij onder
de bekoring komen van wat vreemd is aan het
geslacht der vaders. En zoo is er meer dan één
ongeluk gebeurd.

Het kan niet ontkend, dat er tientallen van gere-
formeerde jongelui zijn, die wel lezen van (en
nog meer over!) moderne filosofen, die wel Freud's
boeken (liefst in het Nederlandsch) kennen, maar
die nog nimmer iets van onze groote mannen, van
een Kuyper of een Bavinck bestudeerden.

En dan staat het zoo geleerd om met een ietwat
schoef gehouden hoofd te praten over gewichtige
problemen. Maar hun oude ongeletterde grootvader
wist misschien op zijn achttiende jaar meer van
de gereformeerde waarheid, dan zij in hun wijsheid
op hun drieëntwintigste.

Gelukkig, zoo zijn ze niet allen. Zoo zijn ze
zelfs lang niet allen. Maar toch, zoo zijn er.

En daardoor komt de wijsbegeerte in discredit.
En wanneer ze dan ook alleen zoo werd beoefend,
dan ware het beter, dat we maar eenvoudig onze
jonge menschen afhielden van alles wat naar filoso-